

mgr Sambor Czerwiński

„Antropogeniczne zmiany szaty roślinnej w pasie pojezierzy w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem Wielkopolski, w ostatnich 1500 latach w świetle wysokorozdzielczych analiz paleoekologicznych oraz źródeł historycznych”

STRESZCZENIE

Wysokorozdzielcze dane paleoekologiczne, uzyskane z osadów jezior bądź torfowisk mogą dostarczyć wiarygodnego określenia skali antropopresji na środowisko w przeszłości. Dane te dostarczają jednak informacji jedynie o reakcji środowiska na zaistniałe wydarzenia bezpośrednio warunkujące zmiany krajobrazu, które bez znajomości kontekstu archeologicznego czy historycznego ma mniejszą wartość informacyjną. W pracy tej skupiono się zatem na określeniu wpływu zmian demograficznych i wydarzeń społeczno-ekonomicznych (w skalach czasowych od dziesięcioleci po stulecia) na regenerację i degradację lasów w pasie pojezierzy w trakcie ostatnich 1500 lat. W tym celu dokonano syntezy opublikowanych danych palinologicznych opracowanych w wysokiej rozdzielczości z pasa pojezierzy, by określić przestrzenno-czasowe trendy wczesnośredniowiecznego odnawiania się lasów i późniejszego ich zanikania. Ponadto, na przykładzie studium przypadku z Wielkopolski wykorzystano wysokorozdzielcze dane paleoekologiczne (pyłek, fragmenty mikro-i makrowęgla o frakcjach 10-100 μm i powyżej 100 μm , makroszczałki roślinne). Zostały one wsparte datowaniem radiowęglowym, które dodatkowo zostały uzupełnione o dane archeologiczne (Archeologiczne Zdjęcie Polski) i źródła pisane. W tym przypadku szczegółowo zrekonstruowano historię roślinności w relacji do osadnictwa i zmian demograficznych, a także gospodarczych. Wyniki syntezy badań palinologicznych udowadniają m. in. długotrwałą regenerację lasów z dominacją graba na obszarze pojeziernym trwającą od VI do VIII wieku na zachodzie i w środkowej części analizowanego obszaru. W tej części obszaru, początek zaniku lasów miał miejsce pomiędzy VIII a IX wiekiem n.e. wraz ze wzmożeniem osadnictwa. W późniejszym okresie, tj. pomiędzy XI a XVII wiekiem n.e., proces zaniku lasów odnotowano głównie w północno-wschodniej Polsce. W przypadku szczegółowych rekonstrukcji z torfowiska Kazanie w Wielkopolsce udowodniono, że głównym katalizatorem zmian roślinności, a także zmian użytkowania ziemi, były przełomy gospodarcze o krajowej skali oddziaływania, takie jak np. proces formowania się państwa w X i XI wieku, czy kryzys XVII wieku związany m.in. z wojną polsko-szwedzką. Przełomy te warunkowały dynamikę demograficzną i wpływały m.in. na modernizację rolnictwa, czy większe zapotrzebowanie na surowce, których głównym „dostawcą” był las.

Słowa kluczowe: Paleoekologia, wysokorozdzielcze analizy wielowskaźnikowe, wylesienia, palinologia, zmiany roślinności, zmiany użytkowania ziemi, wpływ człowieka